

охоронними органами для охорони права, встановленого законами правопорядку з використанням відповідних юридичних заходів впливу до порушників у суворій відповідності до закону і дотриманням визначених законом правил (процедур) не може сприйматися в якості такого, що відповідає викликам нового часу, що виражаються в індивідуалізації суспільства, кризі державного суверенітету (що, до речі, має не лише зовнішні, але й внутрішні прояви) тощо.

У цьому контексті постає необхідність у виробленні не лише теоретичних, але й філософських та методологічних концепцій бачення системи функцій сучасної держави, у їх взаємозв'язку та взаємовпливі.

Костиця О. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри теорії держави і права*

ПРАВОВА ОНТОЛОГІЯ У ПРАЦЯХ Ф. В. ТАРАНОВСЬКОГО

Правова онтологія виступає як учення про правове буття, про існування права, догми права, розмежуванні правового і неправового, правової реальності та її складових (Оборотов Ю. М. Філософія права і методологія юриспруденції / Ю. М. Оборотов // Проблеми філософії права. – 2003. – Т. I. – С. 43).

Свої міркування з приводу онтології права Ф. В. Тарановський починає з констатації положення про те, що встановлення поняття про право полягає в послідовному пошуку родової ознаки і видової відмінності цього явища. Відповідаючи на запитання, якою є родова ознака права, учений без коливань відносить право до явищ суспільного життя (Тарановський Ф. В. Енциклопедія права / Ф. В. Тарановський. – 3-е изд. – СПб.: Изд-во «Лань», 2001. – С. 66-67). Аналіз останнього дозволяє ученому розрізняти дві її сторони: діяльність індивідів та її впорядкування, або координація дій індивідів. Діяльність є необхідною ознакою усіх живих організмів, у тому числі і людей. Координація дій індивідів є необхідною ознакою суспільного життя і досягається завдяки існуванню певних правил, або норм. Соціальні норми становлять формальний момент суспільного життя. Що стосується змісту суспільної діяльності, то він визначається тими цілями, які взагалі переслідує людське життя. Такими, на думку ученого, є матеріальний і духовний успіх.

Ф. В. Тарановський виходить з дихотомії права і моралі. З онтологічних позицій він заперечує віднесення до соціальних норм релігії, зазначаючи, що релігія, на відміну від права, яке є суто формою суспільного життя, визначає собою також матерію суспільного життя, інакше кажучи, його зміст. Нормативна ж сторона релігії розпадається відповідно на релігійну мораль та божественне право (там само. – С. 67-68). Відповідно до цього, онтологічні особливості права учений бачить у встановленні характерних ознак права та відмінності його від моралі.

Перш за все Тарановський звертає увагу на нормативний характер права. Право виставляє певні вимоги до всіх учасників співжиття і цим самим безпосередньо керує їх діяльністю, спрямовуючи їх до єдиної мети, визнаної відповідним суспільним союзом.

Нормативність права для Тарановського, який у край рідко відмовляється від верифікації висунутих ним положень, є аксіомою. Але з огляду на те, що з питання про видову ознаку права існують різноманітні теорії, учений детально зупиняється на критичному розгляді розбіжностей у цих теоріях і водночас висловлює дуже цікаві думки.

Учений, насамперед, виступає проти думки Л. Гумпловича, який не тільки бере під сумнів нормативний характер права, але й прямо заперечує його. Ф. В. Тарановський не погоджується також із думкою Л. Петражицького про те, що право є явищем винятково психологічним.

Юридичні норми, за Тарановським, існують об'єктивно і незалежно від суб'єктивного переживання; показником цього є вчинки людей, в яких здійснюються веління норми й координація цих вчинків, на якій ґрунтується людське суспільство. «Право не тільки переживається у свідомості індивіда, але й об'єктивно діє в соціальному середовищі. Об'єктивна дія права відображується юридичною нормою. На одному боці переживається свідомість свого обов'язку і чужої вимоги, на іншому – свідомість своєї вимоги і чужого обов'язку. Виконання веління правової норми настає тільки за повної відповідності зазначених психічних переживань на обох сторонах і при встановленні єдності нормативного критерію. Оскільки в стані таких взаємопов'язаних суб'єктів юридичного відношення може опинитися будь-яка пара учасників співжиття, то значить відповідність психічних переживань повинна існувати одночасно у психіці обох учасників відносин, регульованих у всьому суспільстві» (там само. – С. 85).

Учений є прихильником позиції, відповідно до якої право є гетерономним нормативним утворенням, що ґрунтується на зовнішньому установленні і виходить із зовнішнього авторитету. Погоджуючись з ідеями Р. Іеринга з приводу соціологічного пояснення примусової реалізації права в цілому, Ф. В. Тарановський критикує його за пряломітність у своїх висновках щодо того, що юридичні норми завжди і незмінно підлягають примусовому виконанню. Не всі юридичні норми, на думку Тарановського, забезпечені у здійсненні їхніх велінь примусовим виконанням за вироком суду. Якщо це забезпечення є в нормах приватного права, то в цілому ряді норм публічного права його не існує. Психічний вплив санкції на волю зобов'язаної особи так само не підлягає поширенню на всі галузі права (цілий ряд норм державного і міжнародного права повністю позбавлені санкції). Учений наводить приклади, що підтверджують зазначені положення. Прихильники позиції про безумовне значення примусу в праві не визнають норм, позбавлених санкції, юридичними. Не вважаючи такий підхід прийнятним, Ф. В. Тарановський зазначає: «Якщо будь-які факти не укладаються в рамки теорії, то неправильним буде відмітати факти на угоду теорії; слід чинити навпаки – змінити теорію так, щоб вона покривала факти і пояснювала їх» (там само. – С. 97).

Розрізняючи об'єктивне і суб'єктивне право, Ф. В. Тарановський під правом в об'єктивному сенсі розуміє юридичну норму або сукупність юридичних норм, а під правом у суб'єктивному сенсі – вимоги, якими наділяє нас норма права. На думку ученого, об'єктивне і суб'єктивне право відокремлено одне від одного не існують і перебувають одне до одного не в причинній, а корелятивній взаємодії. Через таку нерозривність неприйнятним здається Тарановському порушувати питання про те, яка із цих сторін права є важливішою, як це роблять деякі великі вчені (Іеринг, Коркунов та ін.). Відповідь на це

запитання багатьох учених зводиться до визнання суб'єктивного права історично більш давнім, ніж об'єктивне право. Слабка сторона подібних позицій, як вважає Ф. В. Тарановський, полягає у змішуванні об'єктивного із загальним і абстрагованим і суб'єктивного з одиничним і конкретним.

Отже, у теорії Ф. В. Тарановського знайшли свій відбиток такі властивості права як нормативність, об'єктивність, гетерономність, примусовий характер, що характеризують його природу. Розуміння Ф. В. Тарановським об'єктивного та суб'єктивного права відповідає парадигмі юридичного позитивізму, хоча й без жорсткої прив'язки до суверенного веління держави.

Повар О. В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри теорії держави і права*

ПРАВА ДИТИНИ У РОЗУМІННІ ВІТЧИЗНЯНИХ ТЕОРЕТИКІВ ТА ПРАКТИКІВ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Загальновизнано, що ставлення суспільства до найбільш слабких, беззахисних своїх членів є показником рівня його цивілізованості. У цьому сенсі ми можемо констатувати, що тільки зі становленням третього покоління прав людини, тобто визначенням прав окремих суспільних спільнот (біженців, жінок, дітей) людство досягло рівня цивілізованості.

Протягом історії людства дитина та дитинство як соціально-культурне явище еволюціонували від рівня суто приватних сімейних до рівня глобальних загальнолюдських проблем, на вирішення яких спрямовані як міжнародно-правові стандарти, так і національні законодавства. У зв'язку з цим постає питання про доктринальний супровід вражаючої еволюції дитинства. Перш за все – це осмислення феномену прав дитини, яке має як сучасний, так і історичний вимір. В рамках цієї публікації зроблена спроба показати генезу філософсько-правового осмислення прав дитини у працях ідеологів теорії соціального виховання, яка стала офіційною педагогічною доктриною в УСРР, з моменту видання Народним комісаріатом освіти УСРР «Деклярацію про соціальне виховання дітей» (липень 1920 р.). Цим документом запроваджувалась особлива, відмінна від РРФСР, система виховання дітей, головною метою якої вбачалася охорона дитинства у найширшому сенсі цього слова як освіта, виховання, правове та соціальне забезпечення дітей. Перед системою освіти, яка мала бути ключовим фактором соціального виховання, ставилося завдання «довести до розквіту... молоді ряди борців за світле комуністичне майбутнє». Таке принципово нове бачення дитинства вимагало пояснень та пропаганди з боку офіційної влади.

Можливо, найбільший внесок у справу правової пропаганди нової державної політики щодо дітей та дитинства зробив педагог та політичний діяч Я. А. Мамонтов. Цій проблемі присвячені його праці «Право держави і право дитини» (з приводу «Деклярації Наркомосвіти УС. Р. Р. про соціальне виховання дітей» та «Соціальне виховання»). Він до-